

Socjologia ogólna i medycyny

Wykład 1: wprowadzenie do
zajęć i tematyki

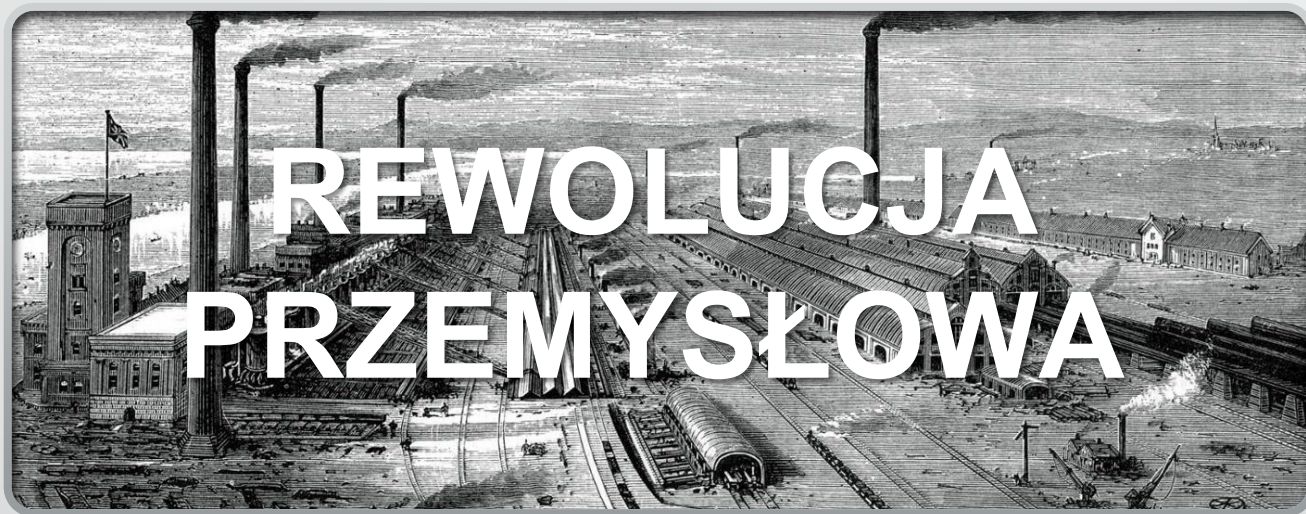
Materiały powstałe dzięki pomocy
dra S. Maksymowicza

Andrzej Jarynowski

- Specjalista w zakresie modelowania rozprzestrzeniania się chorób zakaźnych.
- Interesuje się między innymi tematyką sieci kontaktów, Jednego zdrowia, telemedycyną, infodemiologią i bioterroryzmem.
- Współpracuje jako konsultant epidemiologiczny dla Europy Wschodniej z agencją Bloomberg, „The Washington Post”, „Nową Konfederacją”.

Organizacja

- Ok. 5 wykładów (Test na koniec~50%)
- Praca własna i aktywność (~10%)
- Seminarium (2 teksty –dyskusja) oraz praca w grupach (projekt ~40%)

1. Początki socjologii

Czym jest socjologia?

- Badanie zachowań społecznych, organizacji i grup
- Badanie interakcji
- Badanie struktury społecznej
- Zmiana społeczna
- Grupy społeczne – vs redukcjonizm psychologii
- Nauka krytyczna
- Nauka zaskakująca...

Perspektywa socjologiczna

- Badanie wzorców społecznych (zachowania społeczne), nie jednostek
- Rozwiązywanie problemów społecznych, nie osobistych
- Akcent położony na grupy społeczne i instytucje oraz sposób ich zorganizowania (np. władzę, rodzinę, państwo, system zdrowotny)
- Bada relacje i interakcje między aktorami społecznymi i sieciami aktorów społecznych (grupami) – szczególnie relacje władzy i ukryte motywy

- Działamy w środowisku społecznym, które silnie oddziałuje na nasz stosunek do siebie, do świata, sposób postrzegania, naszą działalność i myślenie
- Socjologia bada wszystkie struktury społeczne, symbole kulturowe (np. język), wszystkie procesy jak dewiacje, zbrodnie, odstępstwa, migracje, ruchy społeczne
- Dąży do zrozumienia zmiany społecznej (technologii, społeczeństwa, kultury) – także przemian zdrowia

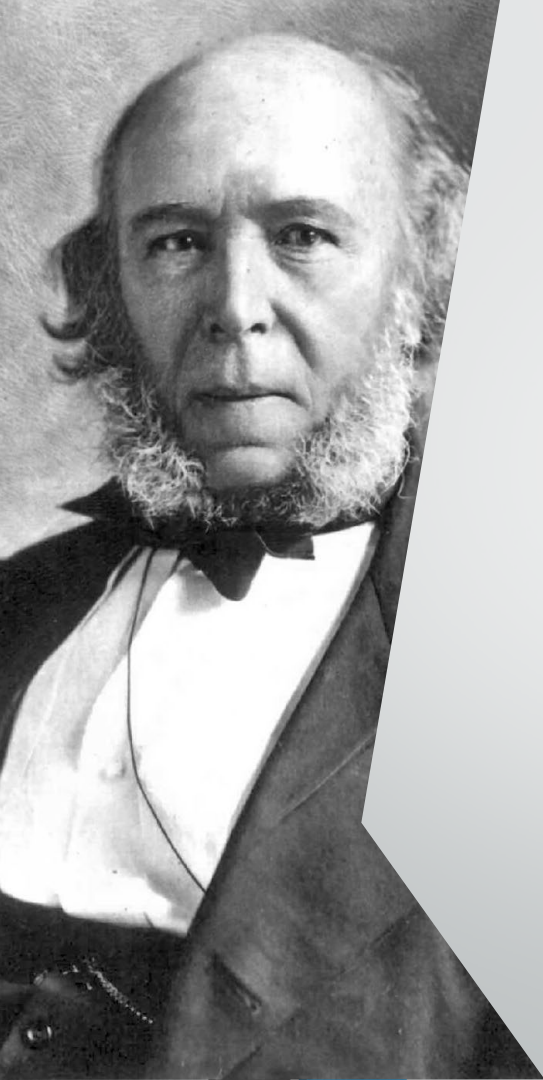
Historia, osoby, definicje

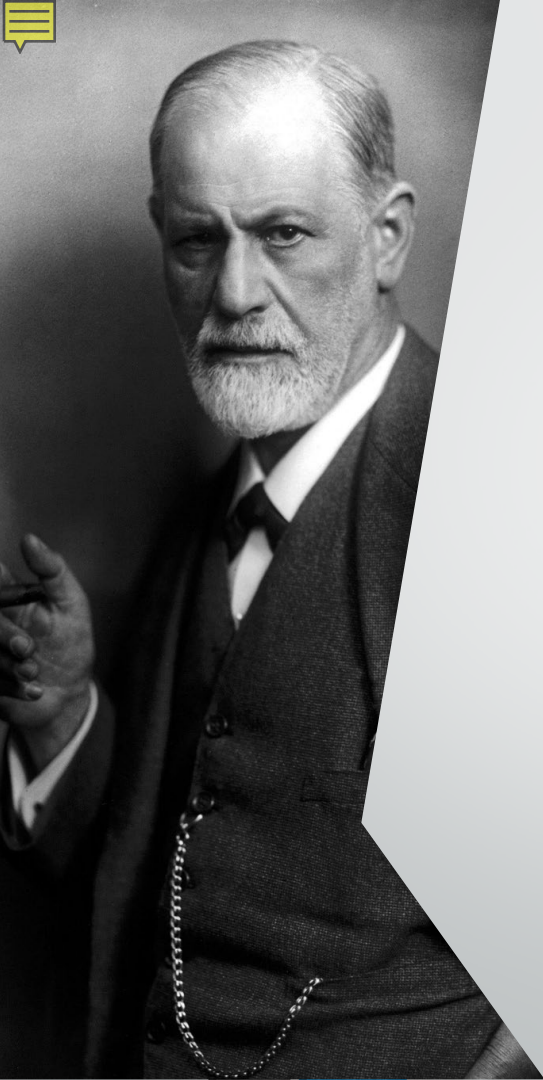
August Comte (1798-1857)

- Twórca socjologii
- „Kurs filozofii pozytywnej”
- Socio-logia (societas logos)
- Główne pytanie – dlaczego społeczeństwa trwają? – wspólne idee i przekonania
- Wyodrębnienie dziedziny – królowa nauk!
- 3 fazy myśli ludzkiej: teologiczna, metafizyczna, pozytywistyczna

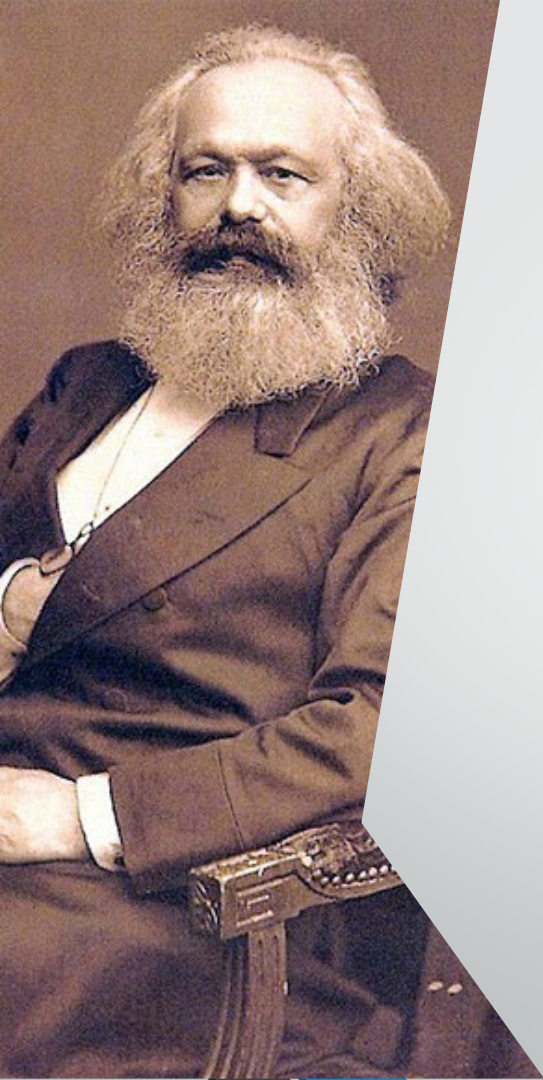
Herbert Spencer (1820-1903)

- Dzieło „Socjologia”
- Badania historyczne i antropologiczne
- Europocentryzm i teoria ewolucji
- Powód stabilności – władza
- Ewolucja społeczeństw = złożoność
- Funkcjonalizm

Emile Durkheim (1858-1917)

- Społeczeństwo (tradycja francuska za Comtem) – idee
- Funkcjonalizm z naciskiem na dążenie do integracji przez zbiorową świadomość (wspólny system symboli kulturowych)
- Badania interakcji międzyludzkich
- Dwa typy więzi społecznych:
  - solidarność mechaniczna (społeczeństwa pierwotne) – opiera się na podobieństwie pomiędzy jednostkami i jednolitym dla wszystkich jednostek systemie norm ujętym w prawo karne, świadomość indywidualna jest zaś niemal tożsama ze świadomością zbiorową
  - solidarność organiczna (społeczeństwa rozwinięte) – opiera się na zróżnicowaniu jednostek i społecznym podziale pracy, wynika z potrzeby współpracy (którą reguluje prawo kooperacyjne (restrykcyjne) np. prawo cywilne czy prawo handlowe), gdzie świadomość zbiorowa odgrywa mniejszą rolę, pozostawiając więcej miejsca na indywidualną inicjatywę i refleksję.
- „Samobójstwo. Studium z socjologii” - samobójstwo jest faktem społecznym wynikającym ze stanu grupy społecznej, w której jednostka uczestniczy; efekt integracji

Karol Marks (1818-1883)

- Dzieło „Kapitał. Krytyka ekonomii politycznej” i „Manifest partii komunistycznej”
- Ważny socjolog krytyczny
- Baza i nadbudowa – gospodarka najważniejsza
- Sprzeczności – główna cecha kapitalizmu
- Ojciec socjologii konfliktu

Max Weber (1864-1920)

- Milczący dialog z Marksem
- Postulat nauki wolnej od sądów wartościujących
- Socjologia rozumiejąca
- „Etyka protestancka i duch kapitalizmu”

Socjologia zdrowia i medycyny

fundamenty

Socjologia medycyny

socjologia o medycynie

rola medycyny w społeczeństwie, relacje systemu zdrowotnego z innymi systemami, biomedyczny model zdrowia, funkcjonowanie instytucji medycznych i tak dalej

(Robert Strauss 1955)

socjologia w medycynie

badania społeczne prowadzone na potrzeby medycyny m.in. o roli czynników społecznych w genezie choroby i zdrowia, badania zespołowe, nauczanie na kierunkach lekarskich socjologii medycyny

socjologia z medycyną

(Gordon Horobin 1985)

Rudolf Virchow

- Badania na Górnym Śląsku (1848 rok)
- Kontekst społeczny choroby
- Prekursor badań na styku społeczeństwa i medycyny
- Społeczne podłoże choroby (bieda) a Gruźlica
- “Medycyna jest nauką społeczną”:
  - Zdrowie jednostki ma znaczenie dla ogółu społeczeństwa
  - Warunki środowiskowe mają zasadniczy wpływ na zdrowie i muszą być badane
  - Ochrona zdrowia wymaga działań medycznych i pozamedycznych

Robert Koch

- **Odkrycia patogenów:** Robert Koch zidentyfikował patogeny odpowiedzialne za choroby takie jak gruźlica, co rewolucjonizowało zdrowie publiczne i przyczyniło się do poprawy warunków życia.
- **Postulaty Kocha:** Sformułował zasady łączące patogeny z chorobami, co stało się fundamentem dla diagnostyki i rozwoju szczepionek.
- **Świadomość higieny:** Prace Kocha przyczyniły się do zmian w zachowaniu ludzi i polityce zdrowotnej, podkreślając znaczenie higieny i prewencji chorób.
- **Polityka zdrowotna:** Koch wpłynął na kształtowanie się systemów zdrowia publicznego, włączając metody badawcze do programów kontroli chorób zakaźnych.
- **Zaufanie do medycyny:** Sukcesy Kocha w nauce zwiększyły społeczne zaufanie do medycyny opartej na dowodach, co przyczyniło się do postępu medycznego.

Emile Durkheim

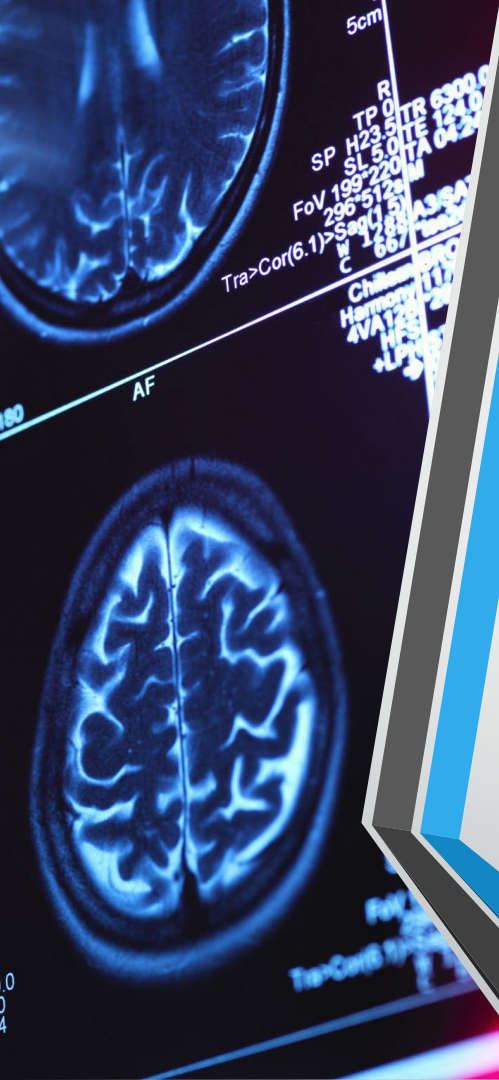
- „Samobójstwo. Studium z socjologii” (1897)
- Socjoetiologia (społeczna geneza) zdrowia i choroby

Typy samobójstw

Wskaźnik samobójstw jest powiązany z integracją i regulacją społeczną (systemem norm społecznych)

- **samobójstwo altruistyczne** – wynikające z ogromnej więzi ze społeczeństwem (np. piloci kamikaze),
- **samobójstwo egoistyczne** – będące skutkiem całkowitego rozerwania związków z ludźmi z najbliższego kręgu (głównie z rodziną),
- **samobójstwo fatalistyczne** – pojawia się, gdy człowiek czuje brak wpływu na życie swoje i otoczenia,
- **samobójstwo anomiczne** – występujące w sytuacji braku jakichkolwiek regulacji, kiedy zostają zniesione wszelkie ograniczenia (np. podczas zmiany systemu politycznego).

Inni „ojcowie”

- Charles McIntire – termin „medical sociology” (1894)
- August Hollingshead (po wojnie) - i badania między położeniem społecznym a występowaniem zaburzeń psychicznych

Talcott Parsons

- The Social System (1966)
- Rola chorego w systemie społecznym
- Medycyna – system kontroli społecznej
- Lekarz jako czynnik kontroli nad pacjentem

NOWY WYMIAR

- Wskaźniki biomedyczne i socjomedyczne
- Elliott Freidson (1988) – system laików
- Dowartościowanie „zwykłego człowieka”
- Disease (choroba w aspekcie biomedycznym)
- Illness (subiektywne postrzeganie choroby przez chorego)
- Sickness (społeczny aspekt choroby – jak społeczeństwo postrzega chorego)
- Robert Merton i badanie stawania się lekarzem (The Student-Physician, 1957)
- Howard Becker, Everett Hughes i Anselm Strauss – interakcjonizm symboliczny na przykładzie medycyny (Boys in White: Student Culture in Medical School, 1961)

Dysfunkcje medycyny

Nastawienie na
leczenie chorób,
nie zapobieganie

Zainteresowanie
objawami chorób
z pominięciem
szerszego
kontekstu

Kontakt z
pacjentem w
gabinecie i
anonimizacja
jednostki

MODEL BIOMEDYCZNY

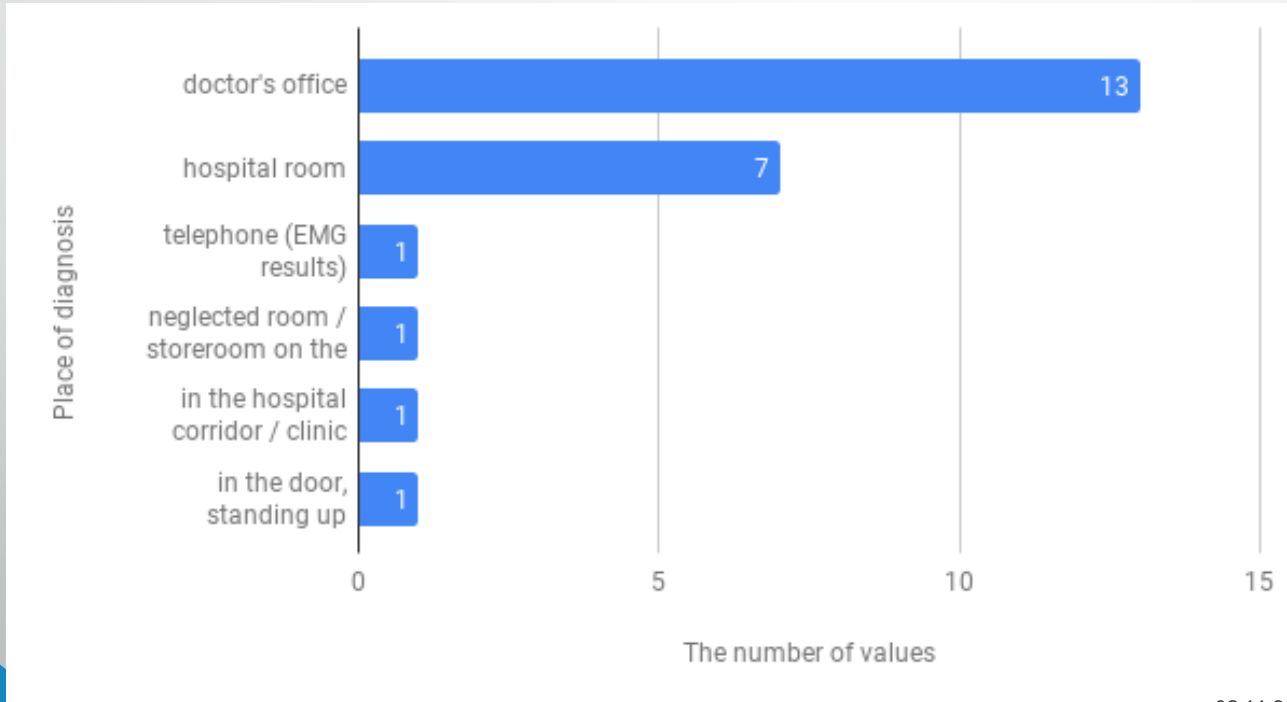
Do czego potrzebna jest wiedza humanistyczna?

(przyszłym pracownikom systemu ochrony
zdrowia)

DIAGNOZA – PUNKT ZWROTNY w życiu

Miejsce diagnozy

Samotna walka
z systemem

Główne problemy w czasie przekazywania diagnozy

- Odyseja diagnostyczna poprzedzająca diagnozę
- Brak bliskiej osoby podczas rozmowy
- Brak zwracania uwagi na emocje
- Brakujące informacje – główne źródło informacji to inni pacjenci
- Brak planu działania

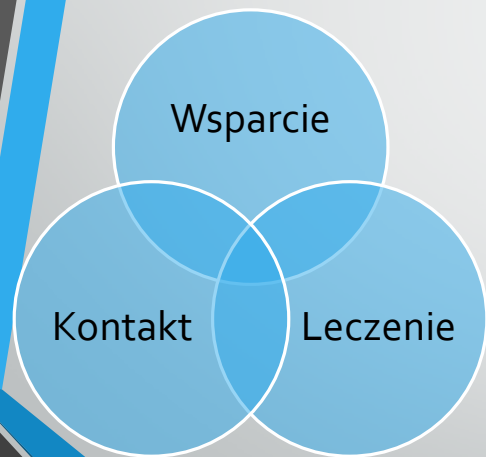
Rekomendacje

- Wiedza i przekierowanie pacjenta do odpowiedniego środka/specjalisty
- Standardowe profesjonalne postępowanie
  - Stosowanie protokołów – empatia i emocje, miejsce, czas, otoczenie
  - Szkolenia z komunikacji
  - Wywiady twarzą w twarz
- Pozostawanie w kontakcie z pacjentem
- Przekazywanie przydatnych informacji
- Wsparcie psychologiczne i socjalne dla wszystkich stron
- Zawsze jest PLAN!

Prawda i nadzieja

teorie, symbole i struktura społeczna, socjalizacja i interakcja
stratyfikacja

Funkcjonalizm

- Herbert Spencer, Robert Merton, Talcott Parsons
- W jaki sposób jakaś część społeczeństwa przyczynia się do funkcjonowania całego systemu?
- System ma pewne wymagania czy potrzeby, które muszą być zaspokojone
- Problem – zbytne uproszczenie rzeczywistości

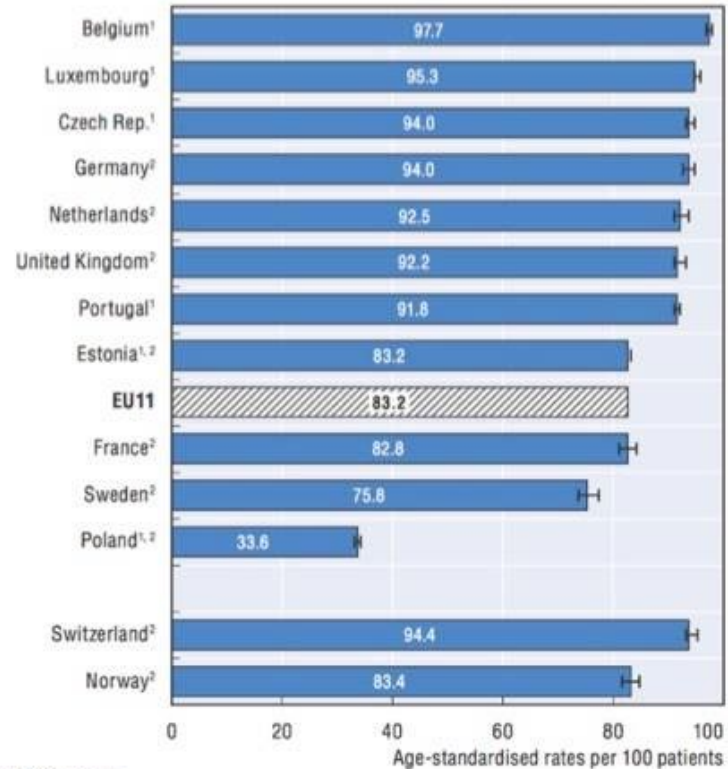
Teorie konfliktu

- Karol Marks, Max Weber
- Interesują się napięciami i konfliktami pomiędzy częściami systemu
- Siłą napędową konfliktu są nierówności różnego rodzaju
- Każdy z nas dąży głównie do zaspokojenia własnych potrzeb

Interakcjonizm symboliczny

- Herbert Blumer, George Herbert Mead
- Interakcje, czyli kontaktowanie się, komunikowanie itp., oraz symbole – czyli to, za pomocą czego się komunikujemy
- = używanie symboli w interakcji
- Symbol = wszystkie znaki, gesty, słowa, wyrazy twarzy itp., które mają jakieś ZNACZENIE
- Wyjaśnienie rzeczywistości społecznej uzyskujemy przez dokładne zbadanie mikroświata konkretnych ludzi - mikrointerakcje

Czy podczas wizyty możesz lekarzowi zadać pytanie i wyjaśnić ewentualne wątpliwości?
zdaniem Pacjentów

Teorie wymiany (użyteczne)

- George Homans: „zachowanie społeczne jest wymianą dóbr materialnych, ale i niematerialnych, takich jak symbole aprobaty i prestiżu”
- Człowiek jest istotą racjonalną, każde działanie kalkuluje (Adam Smith)
- Wszystkie interakcje, funkcje, instytucje itp. istnieją, bo mają dla jednostek jakiś sens wynikający z kalkulacji kosztów i zysków
- Kalkulacja świadoma i nieświadoma

Symbole

- Symbole = znaki mające ustalone znaczenie, np. litery, słowa, rysunki
- Symbole kulturowe = znaki oznaczające coś dla ludzi w społeczeństwie, np. gesty, język, pozycja społeczna
- Zbiór symboli społecznych = system symboli
- Suma systemów społecznych = kultura

Podstawowe systemy symboli

Lebenswelt i wiedza podręczna

- Alfred Schutz - „podręczne zasoby wiedzy”
- Każdy człowiek posiada swój "świat życia" (niem. Lebenswelt), który przyjmuje za coś oczywistego
- Uznanie, że każdy podziela mój świat
- Intersubiektywność, czyli tworzenie się i utrzymywanie wspólnego, subiektywnego świata dla różnych jednostek wchodzących ze sobą w liczne interakcje
- ... VS świat choroby

Lay Referral System in Medicine

System wiedzy potocznej

Definicja:

- System, w którym osoby niebędące profesjonalistami medycznymi (tj. rodzina, przyjaciele, członkowie wspólnoty) wpływają na decyzje zdrowotne i proces poszukiwania pomocy medycznej przez jednostkę.

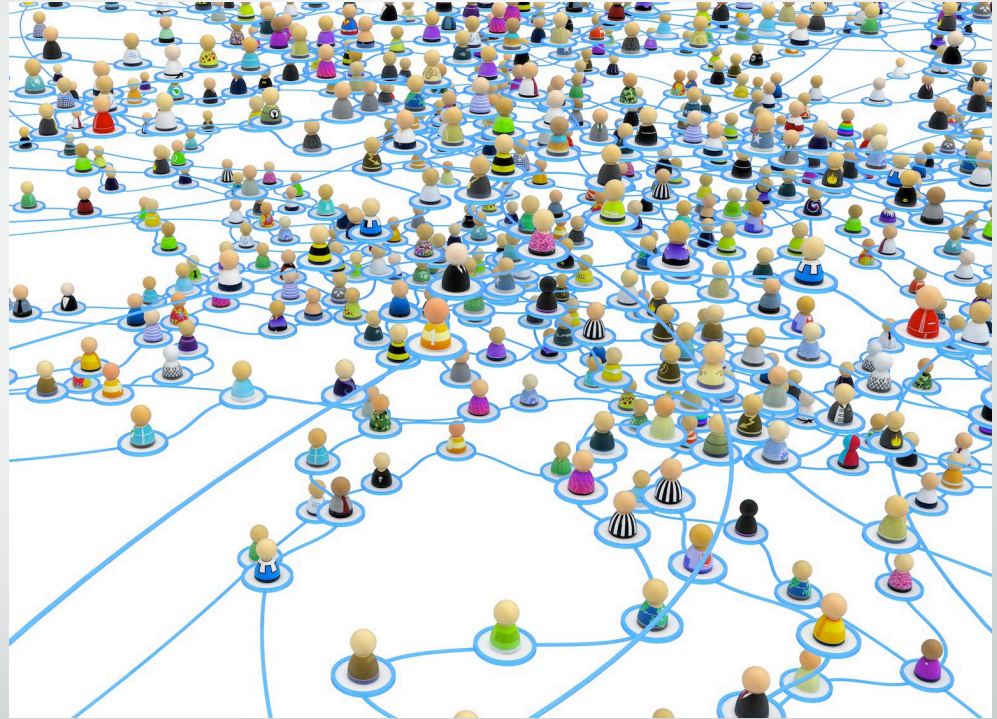
Elementy Systemu:

- Pierwszy Kontakt: Jednostka dzieli się problemem ze znajomymi.
- Opinie i Porady: Otrzymanie informacji na temat doświadczeń, przekonań i zaleceń.
- Decyzja o Szukaniu Pomocy: Kierowanie do konkretnych usług zdrowotnych lub alternatywnych rozwiązań.

Struktura społeczna – pozycje i role

- Pozycje społeczne - określają zajmowane przez nas miejsce w systemie wzajemnie powiązanych pozycji
- Role – zachowanie się w określony dla pozycji sposób, uwzględniając normy i inne systemy symboli oraz kształtując zachowanie w oparciu o potrzeby czy osobowość

Sieć pozycji

Rodzaje struktur społecznych

Grupy

Organizacje

Instytucje

Społeczności lokalne

Struktura kategoryzująca

Stratyfikacja

Społeczeństwo

Międzynarodowe struktury społeczne

Typy społeczeństw i problemy społeczne

- Łowiecko-zbierackie
- Kopieniackie
- Rolnicze
- Industrialne
- Postindustrialne

Interakcje i socjalizacja

**Cały świat to scena,
A ludzie na nim to tylko aktorzy.
Każdy z nich wchodzi na scenę i znika,
A kiedy na niej jest, gra różne role.**

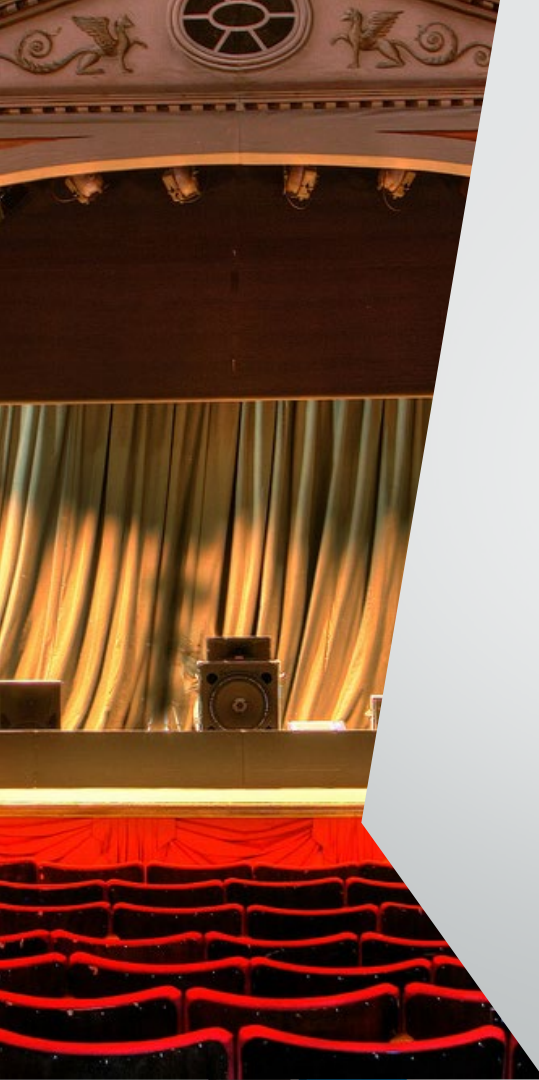
W. Szekspir

Interakcjonizm G.H. Meada

- Interakcja: 1) jeden organizm wysyła znaki, wykazując aktywność w swoim środowisku, a 2) drugi organizm widzi je i reaguje na nie, zmieniając sposób postępowania i wysyłając własne sygnały, 3) to wpływa na pierwszy organizm, także zmieniając jego zachowanie
- Ale ludzie – posiadają kulturę, interakcje oparte są więc na symbolach
- Metafora sceny – wchodzimy w role
- „Umysł: – rozumiany jako szereg procesów - „wymagowana próba teatralna”
- „Ja” (self) - każdy z nas widzi siebie we wszystkich sytuacjach jako odrębny byt, odróżniając też inne byty i obiekty; w gestach innych jak w LUSTRZE widzimy obraz samego siebie
- Wyobrażenie siebie i spójność prezentacji a zaburzenie obrazu

Perspektywa dramaturgiczna Ervinga Goffmana

- Scena i kulisy – tu dzieje się życie społeczne
- Na scenie – kontrolujemy gesty, manipulujemy symbolami by wywołać określone reakcje, wytworzyć i podtrzymać wyobrażenie o sobie wśród innych
- W kulisach – jesteśmy bardziej sobą
- Fizyczne rekwizyty: ciało, obiekty, ubrania

Etnometodologia – Harold Garfinkel

- Z fenomenologii Edmunda Husserla i Anselma Straussa
- Interakcje mają swój porządek, który ujawnia się, gdy go zaburzymy
- Wspólne doświadczenia porządkujące i ułatwiające interakcje (vide Lebenswelt)
- Eksperymenty etnometodologiczne

Etnometodologia – eksperymenty

- [Z]najomy: Dzień dobry!
- [S]tudent: Dlaczego sądzisz, że ten dzień jest dobry? Czy ten dzień jest dobry dla mnie, czy dla Ciebie?
- [Z]: Eeee...no wiesz... A tak w ogóle to jak się masz?
- [S]: A o co dokładnie pytasz? Jak się ma moje zdrowie, czy moje finanse? A może moja praca albo moje życie prywatne?
- [Z]: Tak tylko pytam, co porabiasz...
- [S]: Ale zawodowo, czy prywatnie? I kiedy? Dzisiaj? Wczoraj? W ciągu ostatniego miesiąca, czy w ciągu ostatniego roku?
- [Z]: Posłuchaj, nic już od Ciebie nie chcę! Chciałem być tylko miły!!! Cześć!!!!

Inne elementy interakcji

- Klasyfikacja/typyfikacja – stereotypy o typach ludzi, ułatwiające interakcje i bliższe poznanie ludzi (nie typów) (Schutz)
- Ramy interakcji (Goffman) - ograniczają interakcje do danego zakresu
- Rytuały interakcyjne – ułatwiają interakcje w złożonych pozycjach społecznych (np. profesor-student, starszy-młodszy)
- Przyjmowanie roli „uogólnionego innego” (Mead)

Dzieci wilki, dzieci psy

<https://youtu.be/48FcMf2pCBM?t=2m55s>

<https://www.youtube.com/watch?v=UkX47t2QaRs>

Socjalizacja

The background of the slide features a warm, golden sunset or sunrise. In the foreground, the silhouettes of a family are visible, holding hands. From left to right, there is a small child, a man, a woman, and another small child. The silhouettes are dark against the bright, hazy light of the sun. The overall mood is peaceful and familial.

- Motywy - powodują zajmowanie określonych pozycji społecznych
- Posiadanie koncepcji samego siebie
- Poskromienie emocji
- 3 zasady: wiek, interakcje z ważnymi innymi, grupy pierwotne
- Start: od urodzenia (a może i wcześniej...)

Model stadiów rozwojowych G.H.Meada

- Stadium ZABAWY – dziecko potrafi przyjmować czyjeś role – odczytywać gesty i punkty widzenia jednej osoby na raz
- Stadium GRY - poszerzenie zakresu interakcji, warunki do rozwoju nowych umiejętności i przyjmowania ról; rośnie samoświadomość i rozpoczyna się analiza scenariuszy postępowania
- Stadium wchodzenia w rolę uogólnionego innego – umiejętności przyjmowania roli nie tylko obecnych osób ale i uogólnionej perspektywy, kierującej interakcją (normy, wartości itp.); dzieci oceniają siebie i innych, wyciągając wnioski na temat odpowiedniego postępowania

Model rozwoju poznawczego Jeana Piageta

- Etap 1 - sensoryczny (od niemowlęctwa do około 2 roku życia) - dziecko żyje w świecie bezpośrednich wrażeń zmysłowych
- Etap 2 - faza przedoperacyjna (trwająca do około 7 roku życia) - dziecko zaczyna rozróżniać symbole i przedmioty ale nie ma rozwiniętego abstrakcyjnego myślenia (eksperymenty Piageta - FILM)
- Etap 3 – faza operacji konkretnych (do około 11 roku życia) - dziecko uczy się logicznego, ale nadal nie abstrakcyjnego myślenia
- Etap 4 – faza operacji formalnych (początek – dojrzewanie) - dziecko zaczyna postrzegać świat w kategoriach abstrakcyjnych = dorosłość
- Model Piageta - **pozwalą zrozumieć dlaczego interakcje o których pisał Mead następują etapami**

Teoria stłumionych potrzeb Zygmunta Freuda

- Id – popędy i potrzeby, często antyspołeczne, które chcemy lub musimy zaspokoić
- Superego – zinternalizowane (czyli przyjęte za swoje) normy zachowań, sfery tabu – to co ogranicza popędy
- Spaja je EGO, kanalizując popędy aby odpowiadały nakazom kultury
- Socjalizacja = budowanie barier dla Id
- Dla Meada i Piageta rozwój był harmonijny - u Freuda jest ciągłą walką napięć
- Napięcia = choroba psychiczna; przeciwdziałanie: mechanizmy Ego – wyparcie, zaprzeczenie, zastąpienie gniewu uczuciami akceptowalnymi, racjonalizacja działań